

Deum de terra? Astat et clamat nihilominus mater Ecclesia. Quid tamen infans? Nonne et ipse videtur sibi inhiare quodam modo fontibus Salvatoris, vociferari ad Deum (232), suisque vagitibus clamitare: *Domine, vim patior responde pro me?* (Isa. xxxviii, 14.) Flagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur a natura [alias, ab origine; alias, a peccato]. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia parvuli, clamat additi infirmitas. Ita ergo clamant hæc omnia, sanguis fratris, fides matris, destituito miseri, et miseri destituti: et clamatur ad Patrem. Porro Pater se ipsum negare non potest: pater enim est.

10. Nemo mihi dicat quia non habet finem, cui mater impertit suam, involvens illi in Sacramento, quousque idoneus fiat proprio, non tantum sensu, sed et assensu, evolutam puramque percipere. Nunquid breve pallium est, ut non possit ambos cooperire? Magna est Ecclesiæ fides. Nunquid minor fide Chananae mulieris, quam constat et filia sufficere potuisse, et sibi? Ideo audivit: *O mulier, magna est fides tua! fiat tibi sicut petisti* (Matth. xv, 28). Nunquid minor fide illorum, qui paralyticum per tegulas demittentes, animæ illi simul et corporis obtinere salutem? Denique habes: *Quorum fidem ut vidit, ait paralytico: Confide, fili, remittuntur tibi peccata*; et paulo post: *Tolle grabatum tuum, et ambula* (Matth. ix, 2, 5, 6). Qui hæc credit, facile huic persuadebitur merito Ecclesiam præsumere, non solum parvulis baptizatis in sua fide salutem sed etiam interfectis pro Christo infantibus coronam martyrii. Quæ cum ita sint, nullum præiudicium suslinebunt regenerati de eo quod dictum est: *Sine fide impossibile est placere Deo* (Hebr. xi, 6), cum sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiam perceperunt. Sed neque de eo quod item dictum est: *Qui vero non crediderit condemnabitur* (Marc. xvi, 16). Quid enim credere est, nisi fidem habere? Itaque et mulier salvabitur per generationem filiorum, si permanserit in fide cum lenitate (1 Tim. ii, 15); et infantibus per lavari regenerationem succurreret; et adulti qui continere non poterunt, conjugii tricesimo fructu se rediment; viventium quoque preces et hostias mortui, qui opus habebunt, et digni erunt, mediantibus percipient angelis; et eorum qui jam pervenerunt, viventibus adhuc nequaquam solatia deerunt per Deum qui ubique est, et in Deo nusquam affectu charitatis absentium. Nam et Christus propter hoc mortuus est et resurrexit, ut vivorum dominaretur et mortuorum (Rom. xiv, 9). Propter hoc quoque et infans natus est, et per singulos ætatum gradus profecit in virum, ut nulli deesset ætati.

pus Christi et sanguinem consecrandi. » Quod non immerito rejicit Bernardus.

(232) Quidam codices cum primis editis, omisso *hinc*, legunt, *tibi quodammodo de fontibus Salvatoris vociferari ad Deum*.

(233) Varia lectio hujus loci. Gemeticensis codex habet eum Vulgata, *in fide et dilectione cum sanctificatione et sobrietate*: Colbertinus, *in fide eum*

11. Non credunt ignem purgatorium restare post mortem; sed statim animam solutam a corpore, vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergo ab eo, qui dixit quoddam peccatum esse, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro remitteretur (Matth. xii, 32), cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatione peccati. Jam vero qui Ecclesiam non agnoscunt, non est mirum si ordinibus Ecclesiæ detrahunt, si instituta non recipiunt, si Sacramenta contempnunt, si mandatis non obediunt. « Peccatores, » inquit, « sunt apostolici, archiepiscopi, episcopi, presbyteri: ac per hoc nec dandis, nec accipiendis idonei sacramentis. Nunquam duo ista convenient, episcopum esse et peccatorem? » Falsum est. Episcopus erat Caiphas: et tamen quantus peccator, qui in Dominum mortis dictabat sententiam? Si negas episcopum, arguet te testimonium Joannis, qui eum in testimonium sui pontificatus etiam prophetasse refert (Joan. xi, 51). Apostolus erat Judas: et licet avarus et sceleratus, electus tamen a Domino. An tu de illius apostolatu dubitas, quem Dominus elegit? *Nonne ego*, inquit, *vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est?* (Joan. vi, 71.) Audis eundem electum apostolum, et exstitisse diabolum; et negas posse esse episcopum, qui peccator est? Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei, et qui non obediunt eis tantquam episcopis, inobedientiæ rei fuerunt, etiam in ipsum Dominum præcipientem, et dicentem: *Quæ dicunt facite* (Matth. xxiii, 2, 3). Patet ergo, quamvis Scribæ, quamvis Pharisei, quamvis videlicet maximi peccatores; propter cathedram tamen Moysi, ad eos quoque nihilominus pertinere quod item dixit: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit* (Luc. x, 16).

12. Multa quidem et alia huic populo stulto et insipienti a spiritibus erroris, in hypoërisi loquentibus mendacium, mala persuasa sunt: sod non est respondere ad omnia. Quis enim omnia novit? Deinde labor infinitus esset, minime necessarius. Nam quantum ad istos, nec rationibus convincuntur, quia non intelligunt; nec autoritatibus corriguntur, quia non recipiunt; nec flectuntur suasionibus, quia subversi sunt. Probatum est: mori magis eligunt, quam converti. Horum finis interitus, horum novissima incendium manet. Horum siquidem in facto Samson ex succensis vulpium caudis figura præcessit (Judic. xv, 4, 5). 1199 Plerumque fideles injectis manibus aliquos ex eis ad medium traxerunt. Quæsi fidem, eam de quibus suspecti videbantur, omnia prorsus suo more negarent; examinati iudicio aquæ, mendaces inventi sunt (234). Cumque jam negare non

sobrietate: S. Germani nostram præfert cum primis editis.

(234) Variæ olim purgationes in usu fuerunt in testimonium innocentie, vel ad diluendum objecta crimina, veluti per sacram Eucharistiam, ignem, ferrum candens, aquam frigidam, aquam ferventem, monomachiam, etc. Sed omnes canonibus, conciliis, et Pontificum decretis prohibite ac damnatæ. Non

possent, quippe deprehensi, aqua eos non recipiente; arrepto, ut dicitur, freno dentibus, tam misere quam libere impietatem non confessi, sed professi sunt, palam pietatem astruentes, et pro ea mortem subire parati. Nec minus parati inferre qui astabant. Itaque irruens in eos populus, novos hæreticis suæ ipsorum perfidiæ martyres dedit. Approbamus zelum, sed factum non suademus; quia fides suadenda est, non imponenda. Quanquam melius procul dubio gladio coercentur, illius videlicet qui non sine causa gladium portat, quam in suum errorem multos trajicere permittantur (235). Dei enim minister ille est, index in iram ei qui male agit (Rom. xiii, 4).

13. Mirantur aliqui, quod non modo patienter, sed et læti, ut videbatur, ducerentur ad mortem; sed qui minus advertunt, quanta sit potestas diaboli, non modo in corpora hominum, sed etiam in corda, quæ semel permissus possederit. Nonne plus est sibi met hominem injicere manus quam id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse diabolum frequenter experti sumus, qui se ipsos aut submerserunt, aut suspenderunt. Denique Judas suspendit se ipsum (Matth. xxvii, 5), diabolo sine dubio immittente. Ego tamen majus existimo, magisque admiror, quod potuit immisisse in cor ejus ut traderet Dominum (Joan. xiii, 2), quam ut semetipsum suspenderet. Nihil ergo simile habent constantia martyrum, et pertinacia horum; quia mortis contemptum in illis pietas, in istis cordis duritia operatur (236). Et ideo Propheta martyris forsitan voce dicebat: *Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego vero legem tuam meditatus sum* (Psal. cxlii, 70): pro eo videlicet quod etsi pœna eadem videretur, longe diversa esset intentio; illo utique durante cor contra Dominum, isto in lege Domini meditante.

14. Quæ cum ita sint, non est opus, ut dixi, frustra multa adversus homines stultissimos atque obstinatissimos dicere: sufficit innotuisse illos ut vitentur. Quamobrem ut deprehendantur, cogendi sunt vel abjicere feminas, vel exire de Ecclesia, utpote scandalizantes Ecclesiam in convictu et contubernio feminarum. Dolendum valde, quod non solum laici principes, sed et quidam, ut dicitur, de clero, necnon de ordine episcoporum. Qui magis eos defuerunt tamen, qui hæc, eujus hic Bernardus meminit, nempe purgationem aquæ, probandam contenderent: imo qui in hanc sententiam Bernardi quoque auctoritate niterentur, idque ex loco præsentis. Verum male illos interpretari verba Bernardi, ostendit Delrio, lib. iv, Disq. Vag. cap. 4, q. 5, sect. 2. Nimirum non probat Bernardus, quasi rite legitimeque factum sit, sed quod vulgo gestum est, narrat; quando adhuc in causa hæresis vigeat hic modus examinis seu probationis, dissimulantibus magistratibus, nec ad canonum observantiam satis propensis. — Huc usque Horstius. Mabillonius hæc addit. — Judicium aquæ adeo non improbant veteres, ut illud singulari epistola probaverit Hincmarus Remorum antistes ad Hildegarium Meldensem. Probationis hujus formam habes in tomo I Analectorum nostrorum, ubi ab Eugenio II instituta dicitur.

(235) Nullo modo sibi contrarius est Bernardus in

persequi debuerant, propter quæstum sustineant, accipientes ab eis monera (237). Et quomodo, inquit, damnabimus nec convictos, nec confessos? Frivola satis, non ratio, sed occasio. Hoc solo, etiamsi aliud non esset, facile deprehendis, si, ut dixi, viros et feminas, qui se continentibus dicunt, ab invicem separe: et feminas quidem cum aliis sui et sexus et voti degere cogas; viro æque cum ejusdem propositi viris. Per hoc enim consultum erit utrorumque voto simul et famæ, cum continentie suæ et testes habuerint et custodes. Quod si non sustinent, justissime eliminabuntur de Ecclesia, quam scandalizant, non solum notabili, sed etiam illicita cohabitatione. Ergo ista sufficiant pro deprehendis harum vulpium dolis, ad dandam scientiam et cautelam dilectæ et gloriosæ sponsæ Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen.

1500 SERMO LXVII.

De mirabili affectu dilectionis sponsæ, quem erudat propter amorem Christi sponsi.

1. *Dilectus meus mihi, et ego illi* (Cant. ii, 16). Hactenus verba sponsi. Adsit ipse, ut digne ad gloriam ipsius et nostram ipsorum salutem, sponsæ ejus possimus investigare sermones. Neque enim tales sunt, qui a nobis considerari et discuti, prout dignum fuerit, valeant, nisi ipse fuerit dux verbi. Sunt enim quam suaves ad gratiam, tam secundi ad sensus, tam etiam profundi ad mysteria. Cui similabo eos? Unum interim alicui epularum, quæ triplici quadam emineat gratia; deliciosa ad saporem, solida ad nutrimentum, efficax ad medicinam. Sic, inquam, sic singulus quisque sponsæ sermo, et ex eo quod suaviter sonat, affectum mulcet; et de sensuum ubertate mentem impinguit et nutrit; et de altitudine mysteriorum, dum intellectum quo plus exercet, plus terret, miro modo tumorem sanat inflantis scientiæ. Etenim si unus quispiam ex his forte, qui sibi scioli videntur, curiosius sese dederit scrutinio horum, cum viderit ingenii sui succumbere vires, et redigi in captivitatem omnem intellectum persenserit, nonne humiliatus ad illam vocem compelletur, ut dicat: *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, et non potero ad eam?* (Psal. cxxxviii, 6.)

superiori sermone 64, num. 8, ubi ait hæreticos capiendos esse, « non armis, sed argumentis; » id est, si se contineant, nec alios subvertere moliantur. Alias « melius procul dubio gladio coercentur, quam in suum errorem multos trajicere permittantur, » ut hoc loco.

(236) Similis est Augustini sententia in lib. 1 Operis imperfecti contra Julianum, et lib. de Patientia, cap. 17, et ex eo concilii Arausici secundi can. 17: « Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas facit, fortitudinem Christianorum Dei charitas facit. »

(237) Ex eorum numero nescio an fuerit Henricus Tulli Leucorum episcopus, cui Hugo Metellus epistolam ineditam scribens, ait latere in ejus episcopatu « pestilentes homines, qui conjugium detestantur, Baptismum abominantur, Sacramenta Ecclesiæ derident. »

Et nunc quidem principium verborum ejus quantæ suavitatis insigne præfert? Nam vide quale principium dederit. *Dilectus*, inquit, *meus mihi, et ego illi*. Simplex vox videtur, quoniam suaviter sonat; sed de hoc videbitur postea.

2. Nunc vero a dilectione incipit, de dilecto prosequitur, nihil aliud se scire indicans nisi dilectum. Patet de quo sermo: cum quo non ita. Non enim ut cum ipso eodem fuerit sentire permittitur, cum ipse jam non adfuerit. Neque id dubium: nempe mox eum revocare videtur, et quasi post tergum clamare: *Revertere*, inquiens, *dilecte mi*. Unde adducimur non aliud sane conicere, nisi quod finitis verbis suis ille iterum suo more se absentaverit, et illa remanserit nihilominus de eo loquens, qui nunquam absens est sibi. Ita est: in ore retinuit, qui non recedebat a corde, nec quando recedebat. Quod de ore exit, de corde venit et ex abundantia cordis os loquitur (*Luc. vi, 45*). Ergo loquitur de dilecto, ut vere dilecta et vere diligenda, quoniam diligit multum. Quærimus cum quo: nam de quo, novimus. Et non occurrit, nisi forte cum adolescentulis, quæ a matre abesse non possunt, ubi discesserit sponsus. Sed melius, ut opinor, sentimus secum potius, et non cum altero sic locutam, præsertim quod trunca et minus continens inveniatur ipsa locutio, insufficiens plane ad dandam intelligentiam auditori, ob quam vel maxime invicem loquimur. *Dilectus meus mihi*, inquit, *et ego illi*. Non plus? Pendet oratio; imo non pendet, sed deficit. Suspenditur auditor, nec eruditur, sed erigitur.

3. Quid est hoc quod dicit, ille *mihi, et ego illi*? Nescimus quid loquitur, quia non sentimus quod sentit. O sancta anima, quid tuus ille tibi, quid tu illi? Quænam, quæso, hæc inter vos tam familiariter favorabiliterque discurrens exhibitio, et redhibitio? Tibi ille, tuque vicissim illi. Sed quid? Id ipsum ei tu, quod tibi ille, an aliud? Si nobis, si ad nostram loqueris intelligentiam, evidenter quod sentis edicito, Quousque animas nostras tollis? An secundum prophetam secretum tuum tibi? (*Isa. xxiv, 16*.) Ita est: affectus locutus est, non intellectus, et ideo non ad intellectum. Ad quid ergo? Ad **1501** nihil, nisi quod mirabiliter delectata, et affecta vehementer ad desideratos affatus, finem illo faciente nec tacere omnino quivit, nec tamen quod sensit exprimere. Neque enim ut exprimeret sic locuta est, sed ne taceret. Ex abundantia cordis os locutum est, sed non pro abundantia. Habent suas voces affectus, per quas se, etiam cum nolunt, produunt: timor, verbi causa, meticulositas, dolor gemebundas, amor jucundas. Nunquid dolentium planctus, moerentiumve singultus vel gemitus, percussorum, itemque paventium subitas et efferatas clamitationes, seu etiam saturatorum ructus, aut usus creat, aut ratio excitat, aut deliberatio ordinat, aut præmeditatio format? Eiusmodi certum est, non nutu prodire animi, sed erumpere motu. Sic flagrans ac vehemens amor, præsertim divinus, cum se intra se cohibere non valet, non attendit, quo ordine, qua lege, quave serie seu pau-

citare verborum ebulliat, dummodo ex hoc nullum sui sentiat trimentum. Interdum nec verba requirit, interdum nec voces omnino ullas, solis ad hoc contentus suspiriis. Inde est quod sponsa sancto amore flagrans, idque incredibili modo, sane pro captanda quantalacunque evaporatione ardoris quem patitur, non considerat quid, qualiter eloquatur: sed quidquid, in buccam venerit, amore urgente non enuntiat, sed eructat. Quidni eructet sic refecta, et sic repleta?

4. Revolve textem epithalamii hujus ab ipso exordio usque huc, et vide si tanta uspiam illi, quanta hac vice in cunctis visitationibus et allocutionibus sponsi copia ejus indulta fuerit; et si nunquam ex ore ipsius, non modo tam multos, sed et tam jucundos sermones acceperit. Quæ ergo repleverat in bonis desiderium suum, quid mirum si ructum potius quam verbum fecit? Et si verbum fecisse tibi videtur, eructatum puta et non subornatum (*alias, male, subordinatum*) aut præordinatum. Nec enim sponsa rapinam arbitratur sibi aptare Prophetæ dictum: *Eructavit cor meum verbum* (*Psal. xliiv, 2*), quippe eodem repleta spiritu. *Dilectus meus mihi, et ego illi*. Nihil consequentiæ habet, deest orationi. Quid inde? Ructus est. Quid tu in ructu quæris orationum juncturas, solemnia dictionum? Quas tu tuo ructui leges imponis vel regulas? Non recipit tuam moderationem, non a te compositionem expectat, non commoditate, non opportunitatem requirit. Per se ex intimis, non modo cum non vis, sed et cum nescis, erumpit, evulsus potius quam emissus. Tamen odorem portat ructus, quandoque bonum, quandoque malum, pro vasorum, et quibus ascendit, contrariis qualitatibus. Denique bonus homo de bono thesauro suo profert bonum, et malus malum (*Matth. xii, 25*). Bonum vas sponsa Domini mei, et bonus mihi odor ex illa.

5. Gratias ago tibi, Domine Jesu, qui me dignatus es admittere saltem ad odorandum. Ita, Domine, nam et catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum (*Matth. xv, 27*). Mihi, fateor, bene redolet ructus dilectæ tuæ, et de plenitudine ejus, quamvis modicum quid, gratanter accipio. Memoriam abundantiae suavitatis tuæ eructat mihi, et nescio quid ineffabile tuæ dignationis et amoris odoratus sum in voce ista: *Dilectus meus mihi, et ego illi*. Ipsa ut dignum est, epuletur et exsulet in conspectu tuo, et delectetur in lætitia: verumtamen sic tibi excedat, ut sobria sit nobis. Ipsa ergo repleatur in bonis domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ tenuis odor eructante illa, cum satiata fuerit. Bene mihi eructavit Moyses, et bonus odor in ructu ejus, creantis potentiae: *In principio*, inquit, *creavit Deus cælum et terram* (*Gen. i, 1*). Bene Isaias: nam suavissimum redimentis misericordiae odorem dedit, ita eructans: *Tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus est, et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit* (*Isa. liii, 12*), ut non perirent. Quid æque misericordiam redolet? Bonus

quoque ex ore Jeremiæ ructus; et bonus ex David, qui ait: *Eructavit cor meum verbum bonum*. Repleti sunt omnes Spiritu sancto, et eructantes omnia impleverunt **1502** bonitate. Ructum Jeremiæ requiritis? Non sum oblitus, jam parabam illum. *Bonum est præstolari cum silentio salutare Domini* (*Thren. iii, 26*). Ejus est, non fallor; admove te naribus; balsamum vincit suavis remunerantis justitiæ, quam importat. Patientem pro justitia vult me expectare mercedem in posterum, non recipere in præsentem, quod justitiæ merces, salutare, non sæculi, sed Domini sit. *Si moram fecit*, inquit, *expecta eum* (*Habac. ii, 3*); et ne murmuraveris, quoniam bonum est cum silentio expectare. Ergo faciam quod hortatur; expectabo Dominum Salvatorem meum.

6. Sed peccator sum, et adhuc mihi grandis restat via, quia longe a peccatoribus salus. Non murabo tamen: in odore (238) interim consolabor me. Lætabitur justus in Domino, gustu experiens quod ego sentio odoratu. Quem spectat justus, peccator expectat; et expectatio odoratio est. *Nam expectatio*, ait, *creaturæ revelationem filiorum Dei expectat* (*Rom. viii, 19*). Porro spectare gustare est, et videre quoniam suavis est Dominus. An potius justus qui expectat et qui jam tenet, beatus? Denique expectatio justorum lætitia (*Prov. x, 28*). Nam peccator nihil expectat. Et inde peccator, quod bonis præsentibus non modo detentus, sed et contentus, nihil in futurum expectat, surdus ad vocem illam: *Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum* (*Sophon. iii, 8*). Et ideo justus erat Simeon, quia expectabat et odorabat jam Christum in spiritu, quem necdum in carne adorabat. Et beatus in expectatione sua, quia per odorem expectationibus pervenit ad gustum contemplationis. Denique ait: *Et viderunt oculi mei salutare tuum* (*Luc. ii, 25*). Justus quoque Abraham, qui et ipse expectavit ut videret diem Domini, et non est confusus ab expectatione sua; nam vidit et gravisus est (*Joan. viii, 56*). Justi apostoli cum audiebant: *Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum* (*Luc. xii, 36, 30*).

7. Quidni justus et David, quando aiebat: *Expectans expectavi Dominum*? (*Psal. xxxix, 2*.) Ipse est quartus de numero prænominatorum ructatorum neorum, quem pene præterieram. Non expedit quidem. Iste os suum aperuit et attraxit spiritum (*Psal. cxviii, 131*), et saturatus non modo eructavit, sed et cantavit. Jesu bone! quantam meis naribus et auribus iste infudit suavitatem in ructu et cantu suo de oleo lætitiæ quo anxit te Deus, Deus tuus, præ consortibus tuis: ex myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis, a domibus eburnes, ex quibus delectaverunt te filiae regum in honore tuo! (*Psal. xlii, 8-10*.) Utinam me digneris occursum tanti vatis et amici tui in die solemnitatis et lætitiæ, quando egre-

(238) Horstius addit *vel dolore*; sed deest manuscriptis et primis editis.

diatur de thalamo tuo, epithalamium suum canens in psalterio jucundo cum cithara, affluens deliciis, respersus et respersus universa istiusmodi pulvere pigmentario! In illa die, vel potius in illa hora: nam hora est si quando est, et fortassis ne hora quidem, sed horæ dimidium, juxta illud Scripturæ: *Factum est silentium in celo quasi mediæ hora* (*Apoc. viii, 1*): ergo in illa hora replebitur gaudio os meum, et lingua mea exsultatione, dum singulos, non dico psalmos, sed versus singulos sentiam ructus, et quidem odoriferos super omnia aromata. Quid Joannis ructu fragrantius, qui Verbi mihi redolet æternitatem, generationem, divinitatem? Quid de Pauli ructibus loquar, quanta orbem suavitare repleverint? Denique Christi bonus odor erat in omni loco (*II Cor. ii, 14, 15*). Verba certe ineffabilia etsi non profert ut audiam, offert tamen ut cupiam, et libeat odorare quæ audire non licet (*II Cor. xii, 4*). Nescio enim quo pacto quo plus latent, plus placent, et avidius inhiamus negatis. Sed jam adverte apud sponsam similem rem: quomodo instar Pauli, in præsentem capitulo, et secretum non aperit, nec præterit tamen intactum, aliquid quasi olfactui nostro indulgens, quod gustui forte interim non competere judicavit, sive propter indiguitatem nostram, sive propter incapacitatem.

8. *Dilectus meus mihi, et ego illi*. Quod non est dubium, duorum quidem hoc loco amor mutuus flagrat; sed in amore summa unius profecto felicitas, alterius **1503** mira dignatio. Neque enim inter pares est consensio seu complexio hæc. Cæterum quid ista ex hac prærogativa amoris gloriatur impensum sibi repensumque vicissim a se, quis se liquido nosse præsumat, nisi qui præcipua puritate mentis et corporis sanctitate, in semetipso meruerit tale aliquid experiri? Res est in affectibus; nec ratione ad eam pertingitur, sed conformitate. Quam pauci vero qui dicant: *Nos autem revelata facie speculantes gloriam Domini, in eandem imaginem transformamur de claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu* (*II Cor. iii, 18*).

9. Verum ut sub aliqua qualicunque intelligentiæ forma quod legitur, redigatur: salvo quidem sponsæ suo singulari secreto, ad quod interim non datur accedere, præsertim talibus quales nos sumus; apponendum sane aliquid nobis, eo accomodatius ad communem sensum, quo usitatus, quod et verbis consequentiam et intellectum det parvulis. Et mihi quidem videtur satis esse ad nostram grossam et quodammodo popularem intelligentiam, si dicendo: *Dilectus meus mihi*, subaudiamus: Intendit; ut sit sensus: *Dilectus meus intendit mihi, et ego illi*. Quanquam tamen nec solus ego id senserim, nec primus, cum Prophetæ ante me dixerit: *Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi*. Habes aperte intentionem Domini ad Prophetam: habes et Prophetæ ad Dominum in eo quod ait: *Expectans expectavi*. Nam qui expectat intendit, et expectare intendere est. Idem omnino sensus, eadem pene verba apud Prophetam

quæ apud sponsam; sed a Propheta transposita. Prius siquidem is quod illa posterius posuit, et econverso.

10. Cæterum sponsa rectius locuta est, et non præterens meritum, sed præmittens beneficium, et se præventam dilecti gratia confitens. Recte omnino. Nam quis prior dedit illi, et retribuetur ei? (Rom. xi, 35.) Denique audi Joannem, quid in Epistola sua super hoc senserit. *In hoc est charitas, inquit, non quasi nos dilexerimus Deum, sed in se prior dilexit nos* (I Joan. vi, 10). Propheta tamen gratiæ præventionem etsi tacuit, non negavit subsecutionem: plane non tacuit. Sed accipe et alio loco certiorum de re ista ipsius confessionem. *Et misericordia tua, inquit (Domino loquebatur), subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ* (Psal. cxii, 6). Audi et de præventionem identidem ipsius non minus certam manifestamve scientiam. *Deus meus, inquit, misericordia ejus præveniet me* (Psal. lvi, 11); item ad Dominum: *Cito, ait anticipent nos misericordiae tuæ, quia pauperes facti sumus nimis* (Psal. lxxviii, 8). Pulchre sponsa posterius, ni fallor, hæc eadem verba non eodem ordine ponit, sed sequitur et ipsa Prophætæ ordinem, loquens hoc modo: *Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi*. Cur ita? Nempe ut tunc magis gratia plenam se probet, cum totum gratiæ dederit, et primas scilicet illi partes ascribens, et ultimas. Alioquin quomodo gratia plena, si quid habuerit, quod non sit ex gratia? Non est quo gratia intret, ubi jam meritum occupavit (239). Ergo jam plena confessio gratiæ, ipsius gratiæ plenitudinem signat in anima contentis. Nam si quid de proprio inest, in quantum est, gratiam cedere illi necesse est. Deest gratiæ, quidquid meritis deputas. Nolo meritum, quod gratiam excludat. Horreo quidquid de meo est, ut sim meus, nisi quod illud magis forsitan meum est, quod me meum facit. Gratia reddit me mihi justificatum gratis, et sic liberatum a servitute peccati. Denique ubi spiritus, ibi libertas.

11. O fatuam sponsam Synagogam, quæ contemnens Dei justitiam, id est gratiam sponsi sui, et suam volens constitutere, justitiæ Dei non est subiecta! Ob hoc misera repudiata est, et jam non est sponsa, sed Ecclesia, cui dicitur: *Desponsavi te mihi in fide; desponsavi te mihi in iudicio et justitia; desponsavi te mihi in misericordia et miserationibus* (Osee ii, 19, 20). Nec tu me elegisti, sed ego elegi te; nec ut te eligerem, tua inveni merita, sed præveni. Ita ergo in fide desponsavi te mihi, et **1501** non in operibus legis; desponsavique in justitia, sed justitia quæ est ex fide, non ex lege. Restat ut iudices iudicium rectum inter me et te, iudicium in quo te desponsavi, ubi constat intervenisse non tuum meritum, sed meum placitum. Hoc est autem iudicium ut tua merita non extollas, non præferas opera legis, non jactes pondus diei et æstus, quæ magis

(239) Nempe quod non sit ex gratia, supra; quod gratiam excludat, infra. Confer sermonem sequentem, num. 6: et apud Augustinum, epist. 185; lib. de Gratia et Libero Arbitrio, cap. 6-8; lib. ix Confessionum, cap. 13; Enchiridion, cap. 107

in fide et in justitia quæ est ex fide, nec non in misericordia et miserationibus nosceris desponsata.

12. Quæ vere sponsa est, agnoscit ista, et utramque gratiam confitetur; primo quidem, eam quæ prima est, quæ et præventa est; postea vero, et subsequentem. Ait itaque nunc: *Dilectus meus mihi, et ego illi*; principium dilectio tribuens. In consequentibus: *Ego, inquit, dilectio, meo, et dilectus meus mihi*; consummationem illi æque concedens. Nunc jam videamus quid dicat: *Dilectus meus mihi*. Si enim hoc recipitur ut subaudiamus, intendit, sicut jam diximus, et sicut Propheta ait: *Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi*: ergo in verbo isto sentio nescio quid plane exiguum, nec mediocri prærogatiæ. Sed non est ingerenda fatigatis auribus et mentibus res omni alacritate digna. Si non gravat, differatur, et non in longum: crastinus inde incipiat sermo. Tantum orate, ut ab irruentibus occupationibus interim custodiat nos gratia et misericordia sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXVIII.

Quomodo sponsus Christus intendit sponsæ Ecclesiæ, et hæc illi; et de cura, quam habet Deus de electis. Item de merito et fiducia Ecclesiæ.

1. Audite jam quod heri distulimus, audite gaudium meum quod sensi. Et vestrum est: audite gaudentes. In uno verbo sponsæ sensi hoc, et quasi odoratus abscondi, eo vobis hodie festivus exhibendum, quo tempestivius. Sponsa locata est, et dixit sponsum intendere sibi. Quæ est sponsa, et quis est sponsus? Hic Deus noster est: et illa, si audeo dicere, nos sumus, cum reliqua quidem multitudine captivorum, quos ipse novit. Gaudeamus: gloria nostra hæc est (240); nos sumus in quos intendit Deus. Quanta tamen disparitas. Quid terrigenæ et filii hominum coram illo? Secundum prophetam, *sic sunt, quasi non sint, et quasi nihilum et inane reputati sunt ei* (Isa. xl, 17). Quid sibi ergo vult ista inter tam dispares comparatio? Aut illa in immensum gloriatur, aut is in immensum amat. Quam admirabile est, quod illius intentionem ista sibi quasi propriam vindicat, dicens: *Dilectus meus mihi*? Nec eo contenta tamen, pergunt amplius gloriari, respondere se illi quasi ex æquo, morem gerere, rependere vicem. Sequitur enim: *Et ego illi* (Cant. ii, 16). Insolens verbum, et ego illi. Nec minus insolens, *dilectus meus mihi*: nisi quod utroque insolentius utrumque simul.

2. O quid audeat cor purum, et conscientia bona, et fides non ficta! Mihi, inquit, intendit. Itane huic intenta est illa majestas, cui gubernatio pariter et administratio universitatis incumbit; et cura sæculorum ad sola transfertur negotia, imo otia amoris

Enarrat. in Psal. LXVIII, et CXVIII, serm. 2, et in Psal. CXLIX.

(240) Sic manuscripti. Horstius addit *testimonium conscientiae nostræ*, quæ nihil ad hunc locum.

et desiderii hujus? Ita plane. Ipsa est enim Ecclesia electorum: de quibus Apostolus, *Omnia, inquit, propter electos* (II Tim. ii, 10). Et cui dubium, quod gratia et misericordia Dei sit in sanctos ejus, et respectus in electos illius? (Sap. iv, 15). Ergo providentiam cæteris creaturis non negamus: curam sponsa vindicat sibi. *Nunquid de bobus* [manuscripti, *bubus*] *cura est Deo?* (I Cor. ix, 9.) Nec dubium quin idem possimus dicere de equis, de camelis, de elephantis, et de cunctis bestiis terræ: similiter et de piscibus maris, et volatilibus cœli; postremo de omni re quæ est super terram, solis sane exceptis, quibus dicitur: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum quoniam, ipsi cura est de vobis* (I Petr. v, 7). **1505** Annon tibi videtur veluti his verbis dictum, Intendite illi, quia ipse intendit vobis? El observa apostolum Petrum (ejus enim verba sunt) si non et ipse verborum sponsæ observaverit ordinem. Nempe non ait: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum*, ut sit ipsi cura de vobis; sed, *quia ipsi cura est de vobis*: aperte proinde monstrans, Ecclesia sanctorum non modo quam dilecta, sed et quod prius dilecta fuerit.

3. Constat ad eam non pertinere de verbo, quod de bobus dixit Apostolus: nam curam illius habet qui dilexit illam, et semetipsum dedit pro illa. Nonne hæc est ovis illa errans, cujus cura etiam supernorum curæ gregum prælata est? Denique illis expositus pastor descendit ad istam, quæ sibi diligenter, inventam non reduxit, sed revexit: nova cum illa et de illa intulit cœlis festa gaudiorum, populis angelorum invitatis ad solemnitatem (Luc. xv, 4-7, 10). Quid ergo? propriis humeris dignatus est eam reportare; et curam illius non habebit? Ideo non confunditur dicere: *Dominus sollicitus est mei* (Psal. xxxix, 18). Nec se existimat errare, cum item dicit: *Dominus retribuet pro me* (Psal. cxxxvii, 8); et si quid est aliud, quod curam Dei circa ipsam significare videatur. Inde est quod Dominum sabaot dilectum suum dicit, et eum qui cum tranquillitate iudicat omnia (Sap. xii, 18), sibi intendere gloriatur. Quidni gloriatur? Audivit illum dicentem sibi. *Nunquid mater potest oblivisci, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui* (Isa. xlix, 15). Denique oculi Domini super justos (Psal. xxxiii, 16). Et quid sponsa, nisi congregatio justorum? Quid ipsa, nisi generatio quærentium Dominum, quærentium faciem sponsi? Non enim ille intendit huic, et non ista illi. Propterea utrumque ponit, dicens: *Ille mihi, et ego illi. Ille mihi*, quia benignus et misericors est; *ego illi*, quia non sum ingrata. Ille mihi gratiam ex gratia, ego illi gratiam pro gratia; ille meæ liberationi, ego illius honori; ille salutem meam, ego illius voluntati; ille mihi, et non alteri, quoniam una sum columba ejus; ego illi, et non alteri: nec enim audio vocem alienorum; nec enim acquiesco dicentibus mihi: *Ecce hic est Christus*; aut: *Ecce illic est* (Marc. xiii, 21). Hæc Ecclesia.

4. Quid singulus quisque nostrum? putamusne in nobis quempiam esse, cui aptari queat quod dicitur? Quid dixi, in nobis? Ego autem et de quovis intra Ecclesiam constituto si quis hoc quærat, non omnino reprehendendum censuerim. Nec enim una unius ratio est, atque multorum. Denique non propter animam unam, sed propter multas in unam Ecclesiam colligendas, in unicam astringendas sponsam, Deus tam multa et fecit et pertulit, cum operatus est salutem in medio terræ. Charissima illa est una uni, non adhærens alteri sponso, non cedens alteri sponsæ. Quid ista non audeat apud tam ambitiosum amatorem? Quid non ab illo speret, qui se quæsivit e cœlo, vocavit a finibus terræ? Nec modo quæsivit, sed acquisivit. Adde et de modo acquisitionis in sanguine acquiritoris. Alias vero, ut assolet, propterea magis præsumit, quoniam prospiciens in futurum non ignorat quod Dominus se opus habet. Quæris ad quid? *Ad videndum in bonitate electorum suorum, ad lætandum in lætitia gentis suæ, ut laudetur cum hæreditate sua* (Psal. cv, 5). Nec parum hoc opus existimes; nullum, dico tibi, remanebit opus perfectum, si hoc nutarit. Nonne de statu et consummatione Ecclesiæ finis omnium pendet? Tolle hanc, et frustra inferior ista creatura revelationem filiorum Dei expectat. Tolle hanc, et neque patriarchæ, neque prophetæ aliqui consummabuntur, cum Paulus asserat, Deum ita providisse pro nobis, *ne sine nobis consummarentur* (Hebr. xi, 40). Tolle hanc et ipsa sanctorum angelorum pro imperfectione sui numeri gloria claudicabit, nec Dei civitas de sui integritate gaudebit.

5. Unde ergo implebitur propositum Dei, et mysterium voluntatis ejus, magnumque illud pietatis sacramentum? Unde postremo dabis mihi infantes et lactentes, quorum, ex ore laudem suam perficiat Deus? (Psal. viii, 3.) Cœlum non habet infantes, habet Ecclesia, quibus et **1506** dicit: *Lac vobis potum dedi, non escam* (I Cor. iii, 2). Et hi ad laudem quasi complendam a Propheta invitantur, dicente: *Laudate, pueri, Dominum* (Psal. cxii, 1). Tu putas Deum nostrum totam habiturum suæ gloriæ laudem, donec veniant qui in conspectu angelorum psallant sibi: *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala* (Psal. lxxxix, 15.) Hoc genus lætitiæ cœli nescierunt, nisi per Ecclesiæ filios; hoc nemo unquam lætatur, qui nunquam non lætatur. Opportune post tristitiam gaudium subit, post laborem quies, post naufragium portus. Placet cunctis securitas, sed ei magis qui timuit. Jucunda omnibus lux, sed evadenti de potestate tenebrarum jucundior. Transisse de morte ad vitam, vitæ gratiam duplicat. Pars mea hæc in cœlesti convivio, et seorsum ab ipsis spiritibus beatiss. Audeo dicere expertem meæ beatitudinis ipsam beatam vitam, nisi si dignetur fateri, quod per charitatem ea in me fruitur, et per me. Aliquid sane videtur etiam perfectioni illi accessisse ex me, neque hoc parum. Denique gaudent angeli ad poeni-

tentiam peccatoris. Quod si deliciae angelorum lacrymæ meæ, quid deliciae? Omne opus ipsorum laudare Deum: sed deest laudi, si desint qui dicant: *Transivimus per ignem et aquam, et eduixisti nos in refrigerium (Psal. LXV, 12).*

6. Felix proinde in sua universitate Ecclesia, cuius omnis gloriatio impar est causæ, non pro his tantum quæ illi jam facta sunt, sed pro his quoque quæ de illa adhuc oportet fieri. Nam et de meritis quid sollicita sit, cui de proposito Dei firmior suppetit securiorque gloriandi ratio? Non potest se ipsum negare Deus, neque non facere quæ jam fecit, ut scriptum est, qui fecit quæ futura sunt (*Isa. XLVI, 10*). Faciet, faciet, nec deerit suo proposito Deus. Sic non est quod jam quaeras, quibus meritis speremus bona, præsertim cum audias apud prophetam: *Non propter vos, sed propter me ego faciam, dicit Dominus (Ezech. XXXVI, 22)*. Sufficit ad meritum scire, quod non sufficiant merita. Sed, ut ad meritum satis est de meritis non præsumere, sic carere meritis satis ad iudicium est. Porro infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita. Quibus se tamen indignos reddunt, si sua jungere non nequiverint, sed neglexerint. Quod quidem periculum jam adultæ ætatis est. Merita proinde habere cures; habita, data noveris; fructum speraveris, Dei misericordiam: et omne periculum evasisti paupertatis, ingratiitudinis, præsumptionis. Perniciosa paupertas, penuria meritorum; præsumptio autem spiritus, fallaces divitiæ. Et ideo *divitias et paupertas ne dederis mihi, Domine, ait Sapiens (Prov. XXX, 8)*. Felix Ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest. Habet unde præsumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum. Ipsum non præsumere, nonne promereri est? Ergo eo præsumit securius, quo non præsumit: et non est quod confundatur in verbo gloriæ, cui multa materies gloriandi. Misericordiæ Domini multæ, et veritas ejus manens in æternum.

7. Quidni gloriatur secunda, in cuius testimonium gloriæ, misericordia et veritas obviaverunt sibi? (*Psal. LXXXIV, 11*.) Sive dicat: *Dilectus meus mihi*; sive igitur dicat *Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi*; sive etiam: *Dominus sollicitus est mei (Psal. XXXIX, 2, 18)*; vel si quæ sunt ejusmodi voces aliæ atque aliæ, quæ divinum quemdam affectum ac singularem favorem erga aliquid similiter exprimere videantur: nihil horum a se alienum putabit, cui ratio præsumendi Domini constitutio est, præsertim cum non alteram videat sponsam, alteramve Ecclesiam, cui possint fieri quæ non possunt non fieri. Ergo de Ecclesia patet, quod in nullo illa omnia sibi aptare verebitur. De una anima quaeritur etiam, si sit spiritualis et sancta, liceatne illi ullo modo audere in talibus. Neque enim prærogativas omnes unius illius catholicæ multitudinis, ob quam omnia fiunt, una de multitudine arrogabit sibi, quantalibet emineat sanctitate. Et ideo diffici-

lius, ut sentio ego invenietur **1507**, si tamen invenietur quomodo possit licere. Unde necessarium reor, alio istud sermone tentari, nec modo ingredi vias scrupulosæ disputationis, quarum adhuc exitum ignoramus, nisi prius super verbo adcondito oratum fuerit ad eum, qui aperit, et nemo claudit, sponsum Ecclesiæ Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXIX.

Qualiter omnis altitudo se extollens adversus scientiam Dei dejicitur. De adventu et mansione Patris et Verbi apud animam diligentem, et de familiaritate quæ inde inter Deum et animam contrahitur.

1. *Dilectus meus mihi, et ego illi (Cant. II, 16).*

Hanc vocem universali Ecclesiæ sermo superior assignavit, propter factas sibi a Deo promissiones vitæ ejus, quæ nunc est, pariter et futuræ, de anima proposita quæstio est; quia non potest sibi arrogare una, quod universitas audeat, nec aliquo modo ad se trahere illam. Si non licet, referamus proinde oportet ita ad Ecclesiam, ut nullatenus ad personam; nec modo hanc, sed et reliquas voces similes huic, loquente grandia verbi gratia. *Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi (Psal. XXXI, 2)*; et si quas alias sermo superior perstrinxit. Quod si quis licere putat, ego non abnuo; sed interest, cui non enim cuicumque. Prorsus habet Ecclesia Dei spirituales suos, qui non modo fideliter, sed et fiducialiter agant in eo, cum Deo quasi cum amico loquentes, testimonium illius perhibente conscientia gloriæ ejus. Quinam illi sint, id quidem penes Deum; tu vero audi, qualem te esse oporteat, si talis vis esse. Quod tamen dixerim, non quasi expertus, sed quasi experiri cupiens. Da mihi animam nihil amantem præter Deum, et quod propter Deum amandum est; cui vivere Christus non tantum sit, sed et diu jam fuerit; cui studii et otii sit providere Dominum in conspectu suo semper; cui sollicitè ambulare cum Domino Deo suo, non dico magna, sed una voluntas sit et facultas non desit: da, inquam, talem animam, et ego non nego dignam sponsi cura, majestatis respectu, dominantis favore, sollicitudine gubernantis: et si voluerit gloriari, non erit insipiens; tantum ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. Ita in quo multi audent, audent et unus, sed alia ratione.

2. Nempe sanctam multitudinem causæ supradictæ fidentem faciunt, sanctam animam duplex quædam ratio. Primo quidem quod habeat in natura simplicissima sponsi divinitas quasi unum respicere multos, et quasi multos unum. Nec ad multitudinem multus erit, nec ad paucitatem rarus; nec ad diversitatem divisus, nec restrictus ad unum; nec anxius ad curas, nec perturbatus seu turbulentus ad sollicitudines. Sic sane uni intentus, ut non detentus; sic pluribus, ut non distentus. Deinde, quod ut probare suavissimum, ita rarissimum [*alias mendose, charissimum*] probasse est; tanta est dignatio Verbi, tanta benevolentia Patris Verbi erga bene affectam et bene compositam animam (quod quidem

ipsum Patris munus, et Verbi opus est), ut quam sua tali benedictione prævenirent et præparaverint sibi, sua quoque dignentur præsentia, et ita, ut non modo ad eam veniant, sed etiam mansionem apud eam faciant (*Joan. XIV, 23*). Non enim sufficit exhiberi, nisi et copiam sui præbeant. Quid est venire ad animam Verbum? Erudire in sapientia. Quid est Patrem venire? Afficere ad amorem sapientiæ, ut dicere possit, quia amatrix facta sum formæ illius (*Sap. VIII, 2*). Patris diligere est: et ideo Patris adventum ex infusa dilectione probatur. Quid faceret eruditio absque dilectione? Inflaret. Quid, absque eruditione dilectio? Erraret. Denique errabant, de quibus dicebatur: *Testimonium illis perhibeo quod zelum Dei habent, sed non secundum scientiam (Rom. X, 2)*. Non decet sponsam Verbi esse stultam: porro elatam Pater non sustinet. Pater enim **1508** diligit Filium, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Verbi, semper in promptu habet dejicere atque destruere, sive immittendo zelum, sive intendendo: quorum alterum misericordiæ, alterum iudicii est. Utinam in me omnem extollentiam comprimat, imo dejiciat, et ad nihilum redigat, non accensus furor, sed infusus amor! Utinam discam non superbire, sed unctione potius, quam ultione magistrali *Domine, ne in furore tuo arguas me, sicut angelum extollentem se in cælo: neque in ira tuacorripas me*, sicut hominem in paradiso. Ambo iniquitatem meditati sunt, altitudinem affectantes; ille, potentiæ; iste, scientiæ. Denique credidit insipiens mulier pollicenti, sed seducenti: *Eritis sicut dii, scientes bonum et malum (Gen. III, 5)*. Jam esse ante seduxerat, cui persuaserat similem fore Altissimo? (*Isa. XIV, 14*.) Nam qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit (*Galat. VI, 3*).

3. Verum utraque altitudo dejecta est, sed in homine mitius, judicante in illo qui omnia facit in pondere et mensura. Nam angelo in furore punito, imo damnato, bono iram tantum sensit, et non furorem. Nempe cum iratus fuit, misericordiæ recordatus est. Propter hoc semen ejus filii iræ, et non furoris, usque in hodiernum diem. Si non nasceretur filius iræ, non opus esset renasci; si furoris filius nasceretur, aut non contigisset, aut non profuisset renasci. Vis videre furoris filium? Si vidisti Satanam tanquam fulgur cadentem de cælo, quod est in impetu furoris præcipitatum; et cognovisti de furore Dei. Denique non est recordatus misericordiæ suæ; quia cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur, non cum jam usque ad furorem exarserit. Væ filiis diffidentibus! his quoque qui ex Adam sunt, qui nati iræ filii, ipsi sibi iram in furorem, virgam in baculum, imo in malleum diabolica obstinatione convertunt. Denique thesaurizant sibi iram in die iræ (*Rom. II, 5*). Ira autem accumulata quid nisi furor? Peccaverunt

(241) Eadem est doctrina Augustini in lib. de peccatorum Meritis, cap. 16, ubi « parvulos, sine Baptismo de corpore exeuntes, in damnatione omnium mitissima futuros » scribit. Idem in lib. v

peccatum diaboli, et diaboli sententia percelluntur. Væ etiam, quamvis mitius, quibusdam filiis iræ, qui nati in ira, non exspectaverunt renasci in gratia! Nempe mortui in quo et nati, iræ filii permanent. Iræ dixerim, non furoris; quia ut piissime creditur, et humanissime genitur, mitissima sunt poenæ totum quo addicti sunt aliunde trahentium (241).

4. Ergo furore diabolus judicatus est, quia inventa est iniquitas ejus ad odium; hominis autem ad iram, et ideo in ira corripitur. Ita omnis altitudo contrita est, et quæ inflat, et quæ præcipiat, Patre nimirum zelante pro Filio, Utrobique siquidem injuria Filii est, et de usurpata potentia adversus virtutem Dei, quæ ipse est; et de præsumpta scientia aliunde quam a sapientia Dei, quæ nihilominus ipse est, Domine, quis similis tibi? Quis nisi splendor et figura substantiæ tuæ? quis, nisi imago tua? Solus in forma tua, solus non rapinam arbitratus est esse se æqualem tibi altissimus Altissimi Filius (*Philipp. II, 6*). Quomodo non æqualis? Etiam unum estis ipse et tu. Sedes illi a dextris tuis, non sub pedibus. Quo pacto audeat quis pervadere locum Unigeniti tui? præcipitetur. Ponit sibi sedem in excelso; subvertatur cathedra pestilentiæ. Item quis docet hominem scientiam? Nonne tu, o clavis David, aperiens cui vis, et cui vis claudens? Et quomodo sine clave ad thesauros sapientiæ et scientiæ introitus, imo irruptio tentabatur? Qui non intrat per ostium, ille fur est et latro. Petrus ergo intrabit, qui claves accepit. Non tamen solus: nam et me, si voluerit, introducet, aliumque excludet quem forte voluerit, in scientia et potestate sibi data desuper.

5. Et hæc claves quæ? Potestas aperiendi, et claudendi, atque inter excludendos et admittendos discretio. Et non in serpente thesauri, sed in Christo. Et ideo non potuit dare scientiam serpens, quam non habuit; sed qui habuit, dedit. Nec enim ipse potuit habere **1509** potestatem, quam non accepit; sed qui accepit, habuit. Dedit Christus (*Matth. XVI, 19*), accepit Petrus, nec inflatus de scientia, nec præcipitandus de potentia. Quare? Quia in neutra extollit se adversus scientiam Dei, qui nihil horum præter Dei scientiam affectavit, sicut ille qui dolose egit in conspectu ejus, ut inveniat iniquitas ejus ad odium (*Psal. XXXV, 5*). Quomodo denique præter scientiam Dei, qui se scribit apostolum Jesu Christi secundum præscientiam Dei Patris? (*I Petr. I, 4, 2*.) Et hæc dicta sint pro eo quod incidit de zelo Dei, quem intendit in prævaricantes angelum hominemque (nam in ambobus reperit pravitatem); qualiter videlicet in ira et in furore suo destruxerit omnem altitudinem, extollentem se adversus scientiam Dei.

6. Nunc jam recurrendum ad zelum misericordiæ, id est qui non intenditur, sed qui immittitur:

contra Julianum, cap. 12. Item Fulgentius in lib. de Veritate prædestinationis, cap. 14, et de Incarnatione, cap. 30. His adde Faricii abbatis Hab in locis suis epistolam, Spicilegii tome III, pag. 137.